

ОСОБЛИВОСТІ СИНТАКСИЧНО-СТИЛІСТИЧНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ ПОЕТИЧНОГО ДОРОБКУ ЛЕСІ УКРАЇНКИ ЯК САМОБУТНЄ ЯВИЩЕ В ІСТОРІЇ УКРАЇНСЬКОЇ ХУДОЖНЬОЇ ДУМКИ

У статті здійснено спробу осмислити специфіку поетичного таланту митця через призму аналізу синтаксично-стилістичних засобів, що організують творчий доробок. Визначено загальні риси мовно-поетичного континууму Лесі Українки на прикладі аналізу синтаксичних структур. Розглянуто й схарактеризовано загалом конструктивні стилістично-синтаксичні одиниці. Лінгвістичний стиль поетеси на синтаксичному рівні осмислено як унікальне, сформоване на основі рідного культурного середовища явище в історії вітчизняної мовно-стильової парадигми. Зроблено спробу довести, що стиль Лесі Українки – довершене мовно-естетичне явище, феноменальна царица національної культури. Синтаксис поетичних творів Лесі Українки – різноманітний, неоднотипний. Усі можливі базові (закономірні для нашої мовної системи) синтаксичні структури та явища, що їх фіксуємо в сучасній лінгвістичній теорії, засвідчено в поетичному доробку митця.

Ключові слова: стиль, синтаксичні засоби мови, стилістичні одиниці, експресивний синтаксис, семантика синтаксичних структур, емоційно-експресивне забарвлення синтаксичних структур, поетика синтаксичних одиниць.

Синтаксис як найвищий рівень мовної системи показовий тим, що реалізує потенційні можливості в комплексі всіх інших одиниць. Синтаксична організація є свідченням цілісної думки, її довершеності, глибини чи, навпаки, поверховості, неточності.

Аналіз синтаксичної організації поетичної творчості окремого митця важливий тому, що дає змогу пізнати специфіку словесного мислеоформлення. Синтаксичний рівень засвідчує спосіб формулювання та висловлення думки, особливості її мовної/мовленнєвої репрезентації. За словесно-образною комбінацією слів криється специфіка світобачення та вміння з допомогою мовних одиниць передати його. Ознаки світоглядних переконань митця кодуються в довершеному, цілісному висловленні. Отже, висловлення постає як реалізація і водночас як відбиток мислетворчої діяльності мовця.

Поетичний синтаксис, на нашу думку, становить особливу царинну художньо-інтелектуальної творчості митця. Талант художника

слова багато в чому залежить від конструювання висловлення, від уміння відшліфувати мовний вираз, зворот, від вправності в обранні такої форми побудови думки, за якою постає багаторівневий підтекст.

Закономірно, що інтерес до спадщини Лесі Українки постійний і невимірюваний часом, тому що доробок класика завжди відзначається позачасовістю, завжди актуальний і значущий. Дослідження специфіки мовотворчості митця національного масштабу спричинене потребою пізнати різновекторні грані його таланту.

Дослідження синтаксичної організації поетичних творів класиків літератури дає змогу пізнати і схарактеризувати стан розвитку мислетворчої, мовотворчої думки та способів її реалізації в окремий історичний період, надалі – порівняти із сучасним станом розвитку мовно-художньої (поетикальної) системи. Розвідки означеного характеру слугуватимуть практичним матеріалом для аналізу синтаксичних явищ мовної дійсності.

Актуальність теми дослідження мотивована потребою докладного, різномірного, глибинного вивчення мовнообразної організації поетичного доробку письменниці, що становить самобутнє, оригінальне явище в історії не лише національної, а й світової культурно-мистецької, лінгвоестетичної думки.

Творчість Лесі Українки, що закономірно, повсякчас привертає увагу вчених, як літературознавців (Г. Аврахов, В. В. Жила, С. В. Корнієнко, І. Журавська, О. Забужко, М. Зеров, Л. Костенко, Л. Кулінська, Ю. Лавріненко, Л. Міщенко, А. Музичка, Л. Одарченко, Є. Сверстюк та ін.), так і мовознавців (Г. Аркушин, Ф. Бабій, Г. Л. Дейнека, Л. Дорошко, Л. Дядищева, Св. Єрмоленко, Р. Зінчук, Н. Іваницька, А. Івлева, Л. Ісаєнко, М. Ковалик, О. Красовицька, Т. Крупеньова, М. Левчук, К. Ленець, Л. Масенко, І. Матвійс, Л. Мацько, Н. Мех, Г. Михайлик, М. Моклиця, І. Олещук, Г. Онищук, Л. Павленко, М. Плющ, С. Романюк, О. Скорик, Н. Данилюк, Л. Семенюк, Л. Ставицька, Н. Тивонюк, Л. Ткач, О. Томашівська, М. Шевчук, Я. Януш та ін.). Незважаючи на інтерес до лінгвопоетики Лесі Українки, на нашу думку, ідіостиль письменниці ще потребує глибоких і різномірних студій. Якщо мовностильова та мовнообразна специфіка поетичного доробку Лесі Українки була предметом наукових студій (художні засоби, художній час і простір, концепти, архетипи, лексичний склад творів у стилістичному аспекті (оніми, терміни, діалектизми, лексико-семантичні групи слів, деякі лексико-семантичні поля та ін.),

деякі морфологічні одиниці (іменниковий склад, прикметники, дієслова тощо)), то синтаксична організація поетичної стилесистеми не надто пізнана й осмислена. Зокрема, засвідчено спроби описати звертальні структури (А. Мединська, О. Пасічна), порівняльні конструкції (Л. Бублейник, Л. Голух, О. Межов), повторів (О. Рисак), народно-пісенні синтаксичні елементи (М. Мірченко) та ін. Отже, стає зрозумілим, що ідіостиль Лесі Українки з погляду синтаксично-стилістичної організації потребує докладних, виражених, об'єктивно цілісних студій глибинного характеру. Адже мовотворча роль Лесі Українки – фундаментальна в україномовному просторі.

Мета розвідки – схарактеризувати особливості синтаксичної організації поетичного ідіолекту Лесі Українки; виявити загальні риси стилістично-синтаксичної системи індивідуально-авторського континууму як лінгвоестетичного феномену. Основне завдання – встановити та описати синтаксично-стилістичні засоби – базові різноструктурні одиниці, характерні для ідіолекту Лесі Українки, що формують художньо-образну картину віршового мовомислення художника слова і є показниками майстерності поетеси як текстотворця.

Спостережено, що синтаксичне оформлення поетичного доробку Лесі Українки, і це закономірно, ґрунтується на використанні загальнономовних засобів, які в авторській інтерпретації постають як індивідуалізовані одиниці з притаманним їм стилістичним навантаженням, емоційно-експресивним забарвленням, певною тональністю тощо.

1. Звертальні конструкції у віршових текстах Лесі Українки створюють ефект живої, безпосередньої динамічної оповіді-розмови. За рахунок використання відповідного лексичного матеріалу виникають урочисто-піднесені поетичні картини. Леся Українка вдається до різноманітних зі стилістичного погляду звертальних структур. Органічними для митця є звертання-метафори (*Фантазіє, богине легкокрила* [1, с. 9], *Лагідні веснянії ночі зористі!* [1, с. 29], *Натуро-матінко!* [1, с. 62]), звертання-перифрази (*Зорі, очі весняної очі!* [3, с. 31]), звертання-повтори (*Мій друже, мій друже, нащо твої листи так пахнуть, як зів'ялі троянди?* [1, с. 91], *Весно, весно, – твоя перемога!* [1, с. 163]); особливу виразово-зображувальну, емоційно-експресивну вагу в ідіостилі Лесі Українки мають риторичні звертання та фольклорні звертання (*Слово, моя ти єдина зброє, Ми не повинні загинуть обоє!* [1, с. 47], *Лагідні веснянії ночі зористі!* [1, с. 29], *Нічко дивна! Ви щасливі, пречистії зорі* [1, с. 244], *О доленько моя, сповни*

моє бажання! [1, с. 297], *Нещаслива годинонько, Що ж я нароби-ла?* [1, с. 117], *Ви щасливі, холоднії зорі* [1, с. 245], *Світе мій!* [1, с. 203], *Сторононько рідна! коханий мій краю!* [1, с. 54]). Показово, що поетеса фольклорні звертання ускладнює індивідуально-авторським обрамленням, надаючи слову-образу додаткових емоційно-експресивних, емоційно-сміслових відтінків: *Ти, прекрасна вечірняя зоре!* [1, с. 10].

Поряд із фольклорними звертаннями виразово-зображувальною потужністю в індивідуально-авторському континуумі відзначаються звертання з колоритом книжності; у таких конструкціях реалізований літературно-писемний досвід митця, високоосвіченість, глибокомудрість, інтелектуалізм: *Мовчи ти, горда музо!* [1, с. 194], *Ой музо!* [1, с. 207], *Стій, Музо, ображена, горда богине!* [1, с. 208], *Ой музо-чарівнице, ти, вірна помічнице, прилинь до мене з неба!* [1, с. 432], *Безжалісна музо* [1, с. 191], *Ти глянула поглядом владним, безжалісна музо* [3, с. 49], *Фантазіє! Ти сило чарівна* [1, с. 28]. Спостережено, що звертання часто виступають компонентами метафоричних висловлень поетеси, як-от: *Вгамуйся, думко, не літай так буйно!* [1, с. 193], *Стій, серце, стій!* [1, с. 193], *спи, моє серце!* [1, с. 290], *Ні, не клич мене, весно* [1, с. 162].

Характерними для творчої манери Лесі Українки є звертання до абстрактних понять (**думки, мрії, слова, пісні, рідного краю, України**): *моя ти Україно мила, кохана, Моя безталанная мати!* [1, с. 8], *Мріє, не стій при мені жалібницею* [1, с. 348], *Де поділися ви, голоснії слова, що без вас моя туга німа?* [1, с. 236], *Ні, не стихайте, солодкії співи* [1, с. 308], *моя пісне* [1, с. 186], *Грай, моя пісне, як вітер сей грає!* [1, с. 89], *ти занадто палка, моя пісне!* [1, с. 47], *Україно* [1, с. 54].

Неодноразово спостерігаємо концентрацію кількох звертальних одиниць у міні-контексті: *О люде мій бідний, моя ти родино, Брати мої вбогі, закуті в кайдани* [1, с. 18], *Тяжка годинонько! Гірка хвилинонько!* [1, с. 9]. Часто поетичний твір Леся Українка розпочинає із риторичного звертання («*Ave regina!*», «*To be or not to be?*» та ін.). Характерним явищем в ідіостилі поетеси є нанизування звертань у метафоричному контексті: *Стій, серце, стій! не бийся так шалено. Вгамуйся, думко, не літай так буйно! Не бийсь крильми в порожньому просторі. Ти, музо винозора, не сліпи мене вогнем твоїх очей безсмертних!* [1, с. 49].

Поетична потужність звертальних конструкцій в індивідуально-авторському вимірі Лесі Українки реалізується завдяки потенційній

здатності означених структур максимально увиразнювати, експресіонізувати поетичний малюнок, напр.: *Прилинь до мене, чарівнице мила, І запалай зорею надо мною* [1, с. 35], *Мрії рожеві, тепер я розстануся з вами* [1, с. 37].

Зазвичай звертальні конструкції ускладнені, поширені (*Сестрице люба я тобі бажаю...* [1, с. 84], *Годі вам, гурт ворогів і прихильних, Марні слова промовлять* [1, с. 85], *Що ти говориш, любко моя мила* [1, с. 81], *Брати мої, нащадки Прометея* [3, с. 46], *Гетьте, думи, ви, хмари осінні!* [1, с. 37].

Ключовими адресатами мовлення у Лесі Українки, що входять до звертальних конструкцій, є **думка, слово, пісня, весна, рідний край, Україно, муза, мрія, товариш, браття, брат, друг** та ін.: *І все-таки до тебе думка лине, Мій занашащений, нещасний краю* [1, с. 167], *Мріє!* [1, с. 348], *я збирала сльози Твої, мій друже* [1, с. 93], *Рідний мій краю* [1, с. 9].

Виразово-зображальний потенціал звертальних конструкцій полягає не в їх наявності в тексті, а у власне називанні предмета, до якого звертається автор чи ліричний герой. Примітно, що в Лесі Українки це явища природи (**природа, зорі, місяць, сонце, річка, ніч** та ін.), абстрактні поняття (**думи, фантазія, любов, кохання, мрія**), просторові поняття (**рідний край, Україна, рідна сторона**). На перший погляд, у звертальних конструкціях засвідчені звичайні адресати поетичного мовлення, позначені фольклорно-пісенною традицією. Їх неповторність криється в контекстуальному вживанні – у комбінаціях з іншими одиницями, у результаті чого ці структури стали впізнаваними, глибоко індивідуалізованими, хрестоматійними. Звертальні конструкції відзначаються абстрактністю, узагальнено-філософським колоритом, що реалізується через активізацію відповідних лексичних одиниць – адресатів мовлення. Традиції використання українського народного піснетворення та мовнокультурних канонів інших народів помічаємо на прикладі розгляду звертальних структур.

2. **Активізація ускладнених компонентів у структурі речення** за рахунок однорідних членів, відокремлених структур (означень, обставин) формує в комплексі ідіостиль поетеси – об'ємно-масштабний, величний, насичений, монументальний: *Пролітав буйний вітер над морем, По безмірнім, широкім просторі* [1, с. 47], *Чия рука, порушена любов'ю, Той меч із піхви видобуть здола?* [1, с. 41], *У темряві*

густій ніхто не бачив, Як блискала й щербилась ясна зброя, Як падав і конав один з борців [1, с. 41], І квіти, і зорі, й зеленії віти Проводять розмови кохані Про вічну силу весни на сім світі, Про чари потужні весняні [1, с. 10]. Леся Українка максимально деталізує, конкретизує й уточнює думку, що вдається завдяки використанню означених синтаксичних засобів: Я на гору круту крем'яную Буду камінь важкий підіймать І, несучи вагу ту страшную, Буду пісню веселу співать [1, с. 37], Мов хвиля морська в ясну бурю / і темна, й блискуча, й раптова, і сонцеві рідна, й безодні / була б моя пісня без слова [1, с. 243], Чи гадав той козаченько, йдучи на чужину, Що вернеться з його серця квітка на Вкраїну? [1, с. 77].

3. **Повторювані конструкції** – органічні складники поетичної оповіді Лесі Українки. Як віртуозний майстер поетичної оповіді, Леся Українка використовує найрізноманітніші типи повторів. Активізованими є як лінійні словесні повтори: На вільних струнах вільними руками [1, с. 19], Так, вільна, вільна пісня! [1, с. 239], Ой гори, гори, золоті верхів'я! [1, с. 242], так і вертикальні (наприклад, анафорична конструкція на весіллі в поезії «Розбита чарка», не дивуйтесь у «Напровесні» та ін.) чи поєднання лінійно й вертикально розташованих повторюваних одиниць: Де ж ви, де, мої щирі, одважні слова? Де поділась моя чарівниця [1, с. 195], То швидко полине тоді тая гучная згряя Далеко шляхами-тернами. / Полине за синєє море, полине за гори, Літатиме в чистому полію [1, с. 8]. Повторювані структури (зокрема, синтаксичні конструкції) виступають змістово-естетичними засобами архітектоніки тексту. Наприклад, кільцевий повтор у поезії «Братові й сестрі на спомин» [1, с. 312–313].

4. Різноманітними за способом вираження є **порівняльні конструкції**. У поетичному доробку фіксуємо порівняльні конструкції, представлені: 1) орудним відмінком: запалай зорею надо мною [1, с. 163], каменем лягає [1, с. 19], Хотіла б я піснею стати [1, с. 162], Леться промінням річ та велична! [1, с. 10], Мрія новая літа надо мною орлом [1, с. 37]; 2) зворотами з різними сполучниками (як, мов, наче, неначе та ін.): то буде так, мов лебединий спів [1, с. 337], як ті очі дівочі [1, с. 10], мов гори [3, с. 10], мов племінь [1, с. 10], немов дитина в темряві забута [1, с. 243], нам не раз крізь волосся світила зоря, мов горицвіт у темному листі [1, с. 244], Тихо і тепло, так наче і справді весна [1, с. 215], наче казку дивну [1, с. 9], як темна ніч [1, с. 9], як блискавка [1, с. 19], мов дикий вітер з луга [1, с. 19], немовби пісня

забриніла, здалека, мовби цілий хор ридає [1, с. 19], мов стрільниця [1, с. 19], Ніч обгорнула біленькі хати, Немов маленьких діточок мати, Вітрець весняний тихенько дише, Немов діток тих до сну колише [1, с. 63]; 3) лексично (за допомогою слів подібний, здаються, схожий, здаються та ін.): *де люди всі отарою здаються* [1, с. 240].

Поряд із простими порівняннями поетеса вдається до розгорнутих порівняльних структур: *Якби мої думи німії та піснею стали без слова* [1, с. 24], *Промінням ясним, хвилями буйними, прудкими іскрами, летючими зірками. палкими блискавицями, мечами хотіла б я вас виховать, слова!* [1, с. 236], *Чом не станете ви, як на морі вали* [1, с. 236], *Вражайте, ріжте, навіть убивайте, не будьте тільки дощиком осіннім, палайте чи паліть, та не в'яліть!* [1, с. 236], *прибоєм океана Загомонів його страшний пожар* [1, с. 217]. Орудний порівняння – улюблений засіб Лесі Українки. Рідко який поетичний твір не містить порівняльних структур. Зазвичай порівняльні одиниці слугують засобами не тільки образотворення, а й елементами архітекτονіки. На основі їх будується розгортання оповіді («Свята ніч»). Так, монументальна поезія «Весна зимова», образно кажучи, сплетена з порівняльних конструкцій (розгорнутих і нерозгорнутих), виражених різними способами.

5. Різні типи складних речень. Органічними для поетичного лінгвостилю Лесі Українки є **складносурядні** речення різних типів: *Зорі чогось затремтіли, і небо стемніло* [1, с. 216] (єднальні семантико-синтаксичні відношення між предикативними частинами), *Буйний вітер замовк, пролетівши, але арфа ще довго бриніла* [1, с. 188], *Ще маревом легким над нами витає блакитна весняная мрія, А в серці розкішно цвіте-процвітає Злотистая квітка – надія* [1, с. 10] (зіставно-протиставні семантико-синтаксичні відношення); багатокomпонентні складносурядні речення: *Прилинув вітер, і в тісній хатині Він про весняну волю заспівав, А з ним прилинули пісні пташині, І любий гай свій відгук в них прислав* [1, с. 164] та ін.

Спостережено, що одним із найулюбленіших способів конструювання висловлювань є складнопідрядні речення умови: *Якби мої думи німії / та піснею стали без слова, / тоді б вони більше сказали* [1, с. 243], *Коли ж мене на півдороги стріне / важка лавина і впаде, мов доля, / на голову мою, тоді впаду я / на сніг нагірний, мов на білу постіль* [1, с. 241], *Якби оті проміння золоті / у струни чарами якими обернути, я б з них зробила золотую арфу* [1, с. 237], *Та хоч би й крила мені солов'їні, І воля своя, – Я б не лишила тебе в самотині, Країно моя!* [1, с. 44].

У поетичному слововживанні Лесі Українки реалізовані всі можливі різновиди складнопідрядних речень, властивих насамперед книжному стилю: *Цілу ніч до зорі я не спала, Прислухалась, як море шуміло, Як таємная хвиля зітхала – то як серце моє стукотіло* [1, с. 20], *Як визволить той гук, що замкнутий в скеліні, Що має гучно в світі залунати?* [1, с. 19].

Вельми частотними є **безсполучникові речення** (ускладнені й неускладнені, поширені та непоширені) різних типів: *Зоря на небі рожева уже починає займатись, Із-за гори десь доносився гук від далекого дзвона...* [1, с. 85], *Ні долі, ні волі у мене нема, Зосталася тільки надія одна* [1, с. 53], *Привиддя лихі мені душу гнітили, Повстати ж не мала я сили...* [1, с. 50], *Тихо спускається нічка осіння, – година сумна; Місяць холоднее кида проміння; Здалека луна Пугача віщого крик – гук єдиний; Діброва німа* [1, с. 44–46], *В темний вечір сиджу я в хатині; буря грає на чорному морі...* [1, с. 47], *Дощі ваші дрібненькіі Обернуться в перли дрібні, Полоняться ясненькіі Блискавиці ваші стрібні* [1, с. 8], *Я пущу свою пригоду Геть на тую бистру воду, Я розвію свою тугу Вільним словом в темнім лузі* [1, с. 8], *Час твій прийде З долею битися, – Сон пропаде...* [1, с. 9], *О ні, ще не час* [1, с. 9]. Так само активізовані багатокomпонентні безсполучникові речення: *І ледве струмки задзвеніли співочі, Пташки заспівали дрібні, – Вчувались дівчині веснянки дівочі, Ввижались діброви рідні* [1, с. 51], *Досвітні огні, переможні, урочі, Прорізали темряву ночі, Ще сонячні промені сплять, – досвітні огні вже горять* [1, с. 50], *Та яснії зорі і тихії квіти Єднаються в дивній розмові, Там стиха шепочуть зеленії віти, Там гімни лунають любові* [1, с. 10].

Актуальними для поетичного формулювання думки є **складні синтаксичні конструкції**: *Ранесенько-рано Вже зникла рожевая мрія моя, – Туди полинула, де грала кохано Злотисто-рожева світова зоря* [1, с. 58], *Пишно займались багрянії зорі Колись навесні, Любо лилися в пташиному хорі Пісні голосні; Грала промінням, ясним самоцвітом Порання роса, І усміхалась весняним привітом Натури краса* [1, с. 43], *І від сліз тих гарячих розтане Та кора льодовая, міцна, Може, квіти зійдуть, і настане Ще й для мене весела весна* [1, с. 37], *Вечір був місячний, ясний, і зорі лагідно сіяли; Тихо було у повітрі, вітрець тільки часом Легким крильцем повівав – і далеко, далеко Із-за гори десь доносивсь гук від вечірнього дзвона* [1, с. 22]. Усі можливі різновиди складних речень, виділюваних нині, активізовані в поетич-

ному континуумі Лесі Українки. Звичайно, домінують структури книжного характеру, змістово та інтонаційно оформлені відповідно до законів книжного поетичного жанру.

6. Доволі своєрідне явище експресивного синтаксису, що його активізує поетеса, – **парцельовані речення**: *Щоб ви луну гірську будили, а не стогін, щоб краяли, та не труїли серце, щоб піснею були, а не квилінням* [1, с. 236], *Або пісню утни голосну, не смутну, Щоб, мовляв, засміялося лихо* [1, с. 47], *Без гасел бойових, без гучної музики, Без грімких вистрелів, без ясних корогов* [1, с. 41]. Такі конструкції передають думку, що виникла після основного висловлення; вони мають відтінок додаткового повідомлення, уточнення. При цьому перерваний характер синтаксичного зв'язку супроводжується особливою інтонацією після тривалої паузи. Завдяки означеним структурам поетеса надає текстовій оповіді особливих смислових і емоційних навантажень.

7. **Періодичні конструкції** так само – взірець майстерності у володінні поетичною формою. Як відомо, періодичні конструкції є ознакою книжної мови. Тому ця обставина слугує свідченням високоінтелектуальності митця, переконливим доказом освіченості, обізнаності з канонами віршотворення, показником вправності у віршуванні. Як бачимо, Леся Українка зуміла досягнути вершини поетичного мовотворення, представити загалу довершені зразки поетичного книжного стилю, що не має рівних до цього часу.

8. **Конструкції з прямою мовою** виступають суттєвими внутрішньоархітектонічними компонентами віршових текстів Лесі Українки. Так, вірш «Перемога» побудований на основі використання структур із прямою мовою. Внутрішні монологи, конструкції з прямою мовою органічні для поетичного ідіолекту письменниці, природні. Тому текст сприймається як безпосередня жива розмова. Суттєво, що це не конструкції з розмовно-побутовим колоритом, а навпаки, здебільшого структури, наповнені глибоким філософським змістом із роздумами, переживаннями, умовиводами, крилаті за своєю суттю.... Урочистість, піднесеність притаманні таким структурам. Наприклад: *І шукаю вгорі я тієї зорі: «Ох, зійди моя зірко лагідна!»* [1, с. 10], *І тихо-тихесенько я промовляла: «Сон літньої ночі! Мені тебе жаль!..»* [1, с. 20]. Трапляється, що пряма мова може бути реалізована тривалим відрізком мовлення. Наприклад, у поезії «Сон» пряма мова богині представлена в семи строфах [1, с. 19].

Пряма мова в інтерпретації Лесі Українки – можливість передати свої думки та почуття, переживання. Тому подібні структури засвідчують світ внутрішніх переживань митця. Наприклад: *Я думала: «Весна для всіх настала, Дарунки всім несе вона, ясна, Для мене тільки дару не придбала, Мене забула радісна весна»* [1, с. 164]. Показовими з цього погляду є також поезії «Вишеньки», «На давній мотив», «Мамо, іде вже зима» та ін.

Архітектонічну вагу мають конструкції з прямою мовою в поезіях «Калина», «Уста говорять», «Я бачила, як ти хилився додолу», «В магазині квіток».

9. Різноманітними постають **речення за метою висловлювання**: розповідні, спонукальні, питальні. Помічаємо характерне нанизування однакових речень **за метою висловлювання**. Так, із риторичних питальних речень складаються поезії «Чи тільки блискавицями літати» [1, с. 236–237], «Якби вся кров моя уплинула отак» [3, с. 40], «Скажи мені, любий, куди мої сльози поділись?» [1, с. 234]. Домінують питальні речення у віршах «Мрія далекая, мрія минулая» [1, с. 348], «Хотіла б я тебе, мов плющ, обняти» [1, с. 333].

Спонукальні речення є примітною ознакою стилістично-синтаксичної системи поетичних творів Лесі Українки. Тому в її поезії часто відчутні емоції заклику, запалу, спонукування до активних і рішучих дій. Незважаючи на смуток, душевний біль, страждання, превалюють емоції надії, віри, прагнення до подолання труднощів, зневіри (поезія «Ти дівчино, життям розбита, грай!» [1, с. 18]).

10. **Незакінчені, обірвані речення**. Прикладом використання фігури **умовчання** є поезія «Я бачила, як ти хилився додолу» [1, с. 335], «Мі» [1, с. 9]. Поезія може закінчуватися обірваним реченням, що налаштовує читача на роздуми: «Конвалія» [1, с. 11], «Зоряне небо» [1, с. 10].

Спостережене переконує, що мовостиль Лесі Українки – довершене мовно-естетичне явище, феноменальна царина національної культури. Синтаксис поетичних творів Лесі Українки – різноманітний, неоднорядковий. Усі можливі базові (закономірні для нашої мовної системи) синтаксичні структури та явища, що їх фіксуємо в сучасній лінгвістичній теорії, засвідчені в її поетичному доробку.

Мовотворчість Лесі Українки переконує, що українська поетична мова ХІХ ст. – явище високоінтелектуалізоване, глибокодумне. Фіксуємо різноманітність форм синтаксичного конструювання вислов-

лень, способів формулювання думки та її передачі. Синтаксис Лесі Українки (стилістичний синтаксис, стилістичні фігури) не поступається сучасним поетичним зразкам за структурним оформленням, архітектонікою. Фундаментальність мовомислення втілена у фундаментальних мовообразах, передана мовними структурами. Спостережено, що поетеса використовує потужне народнопісенне джерело. Аналіз синтаксично-стилістичної поетикальної системи Лесі Українки переконливо засвідчує, що синтаксичний рівень нашої мови в його художній реалізації – явище потенційно сформоване, потужне й самобутнє, глибоко національне.

Синтаксис Лесиних поезій не одноманітний, не спрощений. Поетичний континуум вражає масштабністю опису, монументальністю зображуваних картин, тому й домінують складні синтаксичні конструкції. Помітно, що синтаксичним структурам притаманний книжний характер. Отже, інтелектуалізація поетичної фрази, ємність словесно-образної конструкції, її неоднозначність і багатозмістовність, неоднорівнова асоціативність – ознака стилю Лесі Українки. Відчутно, що висловлення належить високоосвіченій, глибоко і різнобічно обізнаній особі з розвиненим абстрактним мисленням, умінням будувати розгорнуті висловлення, не губити думку, а максимально концентрувати її, структурувати різнорівнево текстову партитуру та сегментувати висловлення. Знання різних мов, без сумніву, вплинуло на формування стилю мислення та стилю викладу поетеси, на становлення її манери мовотворення, якій, на нашу думку, властива широта слововираження, академічна форма художньо-образного текстотворення, на якій позначився досвід різних мовно-культурних континуумів (давньоіндійського, давньоєгипетського, старогрецького, англійського, італійського, російського, польського, німецького, французького тощо). Але основою, фундаментом, без сумніву, є рідномовний ґрунт. Отже, Леся Українка сприяла подальшому шліфуванню, вдосконаленню, збагаченню, смисловому наповненню виражально-поетичних структур синтаксичного рівня мови. Знання інших, неслов'янських мов, робота з художніми текстами зумовили вироблення особливої книжної поетичної мови Лесі Українки, шліфування її стилесистеми на синтаксичному рівні. Тому поезія Лесі Українки вимагає вдумливого прочитання, пошуку змістової глибини фрази, сприйняття її багатозначного підтексту та виражальних можливостей. Це не поезія забави, а глибокофілософські причиново-наслідкові роздуми над реаліями буття, сутністю людської природи.

Показово, що знання інших мов і мовнокультурних традицій не нівелізувало лінгвостиль Лесі Українки. Давньовікові різнокультурні традиції (європейські й неєвропейські), що їх практично опанувала майстриня, спричинили вироблення нової загальнокультурної поетичної традиції у світових вимірах, проте на рідномовному ґрунті, з урахуванням національних канонів поетичного висловлення. Звідси стає зрозумілою світова велич і неперевершеність Лесі України. Наша поетична школа – національна у своїй основі, проте така, що сформована на універсальних мовнокультурних засадах і завдяки класикам нашої літератури, зокрема й Лесі Українці.

Для поетичної оповіді Лесі Українки властиві розважливість викладу, філософічність, поміркованість, неспішливість, вдумливість. Не можуть бути не поміченими жіноча пристрасть, жага, глибокі душевні переживання вразливої натури, що реалізовані в словесно-образній тканині поетичних творів.

Плавна розповідь, що нагадує епічний стиль думи, інколи непоспішлива, розважлива, спокійно-врівноважена, гармонійно-виважена, реалізується як синтез різнорівневих одиниць, насамперед синтаксично-стилістичних фігур, художньо-синтаксичних структур.

Зауважимо, що синтаксична організація підпорядкована авторському задумові: показати в подробицях, докладно масштабність і конкретику описуваних реалій, відтворюваних почуттів, вражень, емоцій та переживань (тому така значна кількість порівняльних структур, наявність однорідних членів, відокремлених одиниць).

Схвально, що Леся Українка залишила нам у спадок класичні (вічні) зразки книжно-поетичного мовотворення.

Джерела та література

1. Українка Леся. Усі твори в одному томі / Леся Українка ; передм. М. І. Литвинця. – Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2008. – 1376 с.

References

1. Busel, V., and Latnyk, H, and Lytvynets, M., eds. 2008. *Lesia Ukrainka. Usi tvory v odnomu tomi* [All works in one volume]. Kyiv: Perun (in Ukrainian).

Беценко Татьяна. Особенности синтаксическо-стилистической организации поэтического творчества Леси Украинки как уникальное явление в истории украинской художественной мысли. В статье представлено попытку осмыслить специфику поэтического таланта художника через призму анализа синтаксических стилистических средств, организующих словесно-образное творчество. Определены общие черты культурно-поэтического конти-

нуума Леси Украинки на примере анализа синтаксических структур. Рассмотрены и охарактеризованы в целом конструктивные стилистически синтаксические единицы. Лингвистический стиль поэтессы на синтаксическом уровне осмыслен как уникальное, сформированное на основе родной культурной среды явление в истории отечественной языковой стилистической парадигмы. Сделана попытка доказать, что стиль Леси Украинки – совершенное культурно-эстетическое явление, феноменальная сфера национальной культуры. Синтаксис поэтических приведений Леси Украинки – разнообразный, неоднородный. Всевозможные базовые (закономерные для нашей языковой системы) синтаксические структуры и явления, которые фиксируем в современной лингвистической теории, засвидетельствованы в поэтическом творчестве художника. Поэтический континуум Леси Украинки поражает масштабностью описания, монументальностью изображаемых картин. В связи с этим доминируют сложные синтаксические конструкции. Синтаксическим структурам присущ книжный характер. В целом для художественного языка автора характерны интеллектуализм поэтической фразы, содержательная емкость, многоплановость словесно-образных конструкций.

Ключевые слова: стиль, синтаксические средства языка, стилистические единицы, экспрессивный синтаксис, семантика синтаксических структур, эмоционально-экспрессивная окраска синтаксических структур, поэтика синтаксических единиц.

Betsenko Tetiana. Features of Syntactic and Stylistic Poetic Creativity of Lesia Ukrainka as a Unique Phenomenon in the History of Artistic thought Ukrainian. The article presents an attempt to understand the specificity of the poetic talent of the artist through the prism of analysis of syntactic stylistic means organizing verbal and figurative work. Identify common features of the cultural and poetic continuum of Lesia Ukrainka in the example of the analysis of syntactic structures. Examined and characterized the overall design is stylistically syntactic units. The linguistic style of the poet on the syntactic level comprehended as a unique, formed on the basis of native cultural environment of the phenomenon in the history of Russian language stylistic paradigm. Proposed intention to prove that the style of Lesia Ukrainka – a perfect cultural-aesthetic phenomenon, phenomenal sphere of national culture. Syntax poetic prizvedeny Lesia Ukrainka – diverse, neodnoplanovy. All kinds of basic (legitimate for our language system) syntactic structures and phenomena which we fix in modern linguistic theory, attested in the poetic works of the artist. Poetry continuum Lesia Ukrainka scale strikes description, monumental paintings depicted. Therefore dominated complex syntax. Syntactic structures inherent in the nature of the book. In general, the artistic language characteristic of the author is, intellectualism poetic phrases, meaningful capacity, diversity of verbal and figurative designs.

Key words: style, syntax means of language, stylistic unity, expressive syntax, semantics, syntactic structures, emotional and expressive coloration of syntactic structures, the poetics of syntactic units.

Стаття надійшла до редакції 03.10.2016 р.